

Як особистісні фактори, які зумовлюють підвищення рівня агресивності, розглядають: підвищену ворожість та подразливість, підвищену емоційну реактивність, негативну афективність, підвищений рівень тривожності та депресії, підвищений рівень тривожності та депресії, перевищену самооцінку, підвищений рівень тривожності та депресії, низький рівень розвитку інтелекту, антисоціальну спрямованість особистості, заздрісність, схильність приписувати оточуючим агресивні наміри тощо.

Серед чинників, які перешкоджають прояву агресивності, називають: можливість покарання за агресію, дружні стосунки, любов, а також такі особистісні якості як поміркованість, завбачливість, толерантність, безконфліктність, високий самоконтроль.

За даними дослідників, на процес розподілу ролей в агресивній ситуації впливають такі фактори: а) самооцінка власної поведінки в ситуаціях агресії; б) соціальне прийняття або неприйняття (ролі); в) соціальний статус. Також було виявлено, що існують гендерні відмінності у розподілі ролей в даних ситуаціях (чоловіки частіше виступають у ролі агресора, вони більше схильні до проявів агресії фізичного типу, а дівчата – до вербальної та соціальної).

Виходячи з вищевикладеного, можна сказати, що особливий вплив на прояв агресивної поведінки у підлітковому віці можуть здійснити особистісні властивості та якості.

Список бібліографічних посилань

1. Тимошенко В. І. Агресивна поведінка: її сутність та причини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 6 (164). С. 55–63.
2. Алексеева Т. В. Ковальчишина Н. І. Психологія підліткової злочинності : навч. посіб. Донецьк : Ноулідж, 2010. 335 с.
3. Реан А. А. Психология личности в трудах зарубежных психологов. СПб. : Питер, 2000. 316 с

Отримано 22.02.2019

УДК 343.137

Артур Олегович КОЛДАШОВ,

студент магістратури Інституту підготовки кадрів

для органів юстиції України

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОПИТУ ДИТИНИ

Зазначено особливості допиту як слідчої дії. Наведені особливості проведення допиту малолітньої або неповнолітньої особи відповідно діючому законодавству.

Неповнолітні є найбільш незахищеною категорією соціальних суб'єктів, які потребують особливої уваги та турботи з боку суспільства та держави в процесі реалізації ними прав та свобод. У зв'язку із цим особливого значення набувають питання забезпечення прав неповнолітніх, які стали учасниками кримінального судочинства. Процес розслідування за участю неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого або свідка особливо складний і вимагає спеціальних знань в галузі педагогіки, дитячої психології.

Допит є одним з найпоширеніших слідчих дій в ході якого слідчий отримує цінну інформацію, що дозволяє висувати версії у справі, планувати розслідування. У водночас це дуже складна слідчі дії, а допит неповнолітнього – подвійно.

З процесуальної точки зору допит – це слідча (розшукова) дія, що проводиться з метою збирання доказів шляхом отримання зафіксованих у словесній формі в протоколі й іншими передбаченими законом способами показань допитаної особи про відомі їй обставини кримінального правопорушення, або такі обставини, що мають чи можуть мати значення для кримінального провадження. З криміналістичної точки зору допит – це засіб збирання і перевірки не лише доказів, а й такої інформації, відомостей про факти й обставини, що мають орієнтуюче значення, і які слідчий чи інша уповноважена особа отримує від допитуваного шляхом проведення бесіди за допомогою вербальної та невербальної комунікації. Предмет допиту утворюють обставини, які входять до предмета доказування, а також інші обставини, які можуть надати допомогу у всебічному, повному, об'єктивному кримінальному провадженні та встановленні істини. Під час досудового розслідування допиту підлягають підозрюваний, свідок, потерпілий, експерт щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні. Для допиту малолітньої або неповнолітньої особи встановлено окремий порядок, передбачений ч. 1 ст. 226 КПК [1].

У переважній більшості випадків допит – це складний психологічний процес спілкування слідчого, прокурора з іншими учасниками слідчої дії, що вимагає від кожного з її учасників уваги, напруження розумових здібностей, пригадування подій минулого, контролю за поведінкою співрозмовника і власною, і це викликає швидку втому. Законодавцем обмежено час безперервного допиту особи. Допит неповнолітньої особи не більше двох годин протягом робочого дня не більше години безперервно. Дитину як свідка доцільно допитувати лише тоді, коли обставини у справі не можна повно і достовірно встановити за допомогою інших доказів, що є у справі, оскільки допит у суді може викликати стрес у дитини. Внаслідок особливостей сприйняття навколишніх подій, а також пам'яті і мови дитини повідомлена нею

інформація не завжди може повною мірою відтворювати дійсні обставини. Вік, починаючи з якого неповнолітній може виступати на допиті як свідок або потерпілий, у кримінально-процесуальному законодавстві не визначено. Практиці розслідування злочинів відомо чимало прикладів, коли діти віком 3–5 років повідомляли на допиті дані, які сприяли встановленню об'єктивної істини у справі. Разом з тим дітей рекомендується допитувати тільки у крайніх випадках, бо допит може негативно вплинути на їх психіку.

Законом не передбачено заборони щодо проведення допиту особи одночасно кількома слідчими, прокурорами чи слідчим і прокурором, а в проведенні допиту можуть також брати участь експерт (ст. 69 КПК), спеціаліст (ст. 71 КПК), захисник (ст. 46 КПК), представник потерпілого (ст. 58 КПК), які користуються при цьому наданими їм процесуальним законом правами [1].

Допит малолітнього свідка і, за розсудом суду, неповнолітнього свідка проводиться в присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. Свідку, який не досяг шістнадцятирічного віку, головуєчий роз'яснює обов'язок про необхідність давати правдиві показання, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання.

При виборі педагога, який притягається до участі в допиті підлітка, доцільніше запрошувати вчителі не з того класу, в якому підліток навчається. Особливий підхід до вибору педагога необхідний і у випадках допиту неповнолітніх потерпілих, постраждалих від сексуальних посягань. При відборі майбутніх учасників допиту особливо важливо враховувати специфіку психосексуального становлення дитини, притаманну його віком загострену сором'язливість, суперечливість мотивації його поведінки на допиті [2].

Слід звернути увагу, що у разі, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам малолітнього або неповнолітнього свідка, а також потерпілого, суд за клопотанням самого малолітнього (неповнолітнього) чи з власної ініціативи вправі обмежити його участь у проведенні цієї процесуальної дії, усунути його від участі у судовому провадженні та залучити замість нього іншого законного представника; б) педагога чи психолога. При цьому для створення сприятливої обстановки, комфорту та захищеності запрошується той педагог, який безпосередньо знає та навчає допитуваного.

За участю психолога допит малолітнього (неповнолітнього) свідка, потерпілого проводиться в разі, якщо внаслідок вчиненого кримінального правопорушення, свідком (очевидцем) якого він був, малолітньому завдано певних моральних страждань – таких, що призвели до

тимчасового хворобливого стану (стрес, постійне перебування у стані страху тощо); в) у разі необхідності – лікаря. Лікар залучається для проведення допиту малолітнього (неповнолітнього) свідка або потерпілого, якщо за наслідками вчиненого кримінального правопорушення, свідком (потерпілим) якого він був, у останнього виникли тимчасові розлади психічної діяльності або фізичні розлади здоров'я.

До початку допиту законному представнику, педагогу, психологу або лікарю роз'яснюється їх обов'язок бути присутніми під час допиту, а також право протестувати проти запитань та ставити запитання. Щоб неповнолітній свідок міг швидше освоїтися в новій для нього обстановці, звикнути до незнайомих людей, розмову краще починати з супроводжуючою особою, з педагогом, поступово залучаючи у процес спілкування і дитини, як би уточнюючи у нього те, що кажуть про нього. Щоб перевірити, наскільки дитина освоївся з обстановкою, можна запитати його про те, чи зрозуміло йому, де він знаходиться, навіщо її сюди привели, що може цікавити слідчого (суд).

Отже, при проведенні допиту неповнолітніх, ефективного результату можна досягти тільки у разі врахування усіх істотних особливостей та належної підготовки до відповідної слідчої дії.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 01.02.2019).
2. Павлюк Н. В. Процесс формирования показаний несовершеннолетних (интерпретация и использование в ходе допроса) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харьков, 2011. 245 с.

Отримано 05.02.2019

УДК 159.92

Інна Тимофіївна ЛАРІОНОВА,

старший викладач кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 (підрозділів поліції превентивної діяльності) Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ШКІЛЬНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ ЯК ЮРИДИЧНА ТА ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Розкрито необхідність та доцільність приведення поліції ювенальної превенції до європейських стандартів. Зазначено шлях започаткування масштабного проекту «Шкільний офіцер поліції», який покликаний вирішити проблеми ювенальної превенції й сприяти успішній соціалізації дітей та учнівської молоді.